Ana BANTOŞ

Regăsirea de sine în literatura basarabeană: flux și reflux (III)

A.B. – conf. univ., doctor habilitat în filologie, Universitatea de Stat „Alecu Russo", Bălți. Direcții de cercetare: literatura română, literatura universală şi comparată, estetică şi teorie literară. Publicații: *Reabilitarea autenticului*. Culegere de articole și studii critice, Chişinău, 2006; *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*. Monografie, Chişinău, 2010 (ediția a II-a, revăzută, Iași, 2014); *Literatura basarabeană şi modelele literare europene*, Bucureşti, 2013.

Reprezentările marginalității

Autocenzura scriitorilor basarabeni în perioada regimului totalitarist este un capitol nedevelopat până la capăt, deoarece sunt puține mărturiile rămase din timpul respectiv. E adevărat că, după 90, au apărut îndeosebi scrieri cu caracter memorialistic, însă sunt foarte puține paginile de jurnal publicate, rămase de la scriitorii contemporani care astăzi nu mai sunt printre noi. Iată o situație descrisă de George Meniuc, care e o excepție în acest sens: vreme îndelungată persecutat pentru naționalism, el îi scrie, la 1 august 1986, prietenului său Nicolae Romanenco, consultant pentru relația cu RSSM la Uniunea Scriitorilor din URSS, la Moscova: „Probabil ai văzut cartea mea *Răvașul ploilor*... Ei bine, am încercat să le trimit prietenilor mei din București. La poștă nu le-au primit. Aceste restricții absurde mă omoară" (Meniuc 2010: 360). Aceluiași prieten i se confesează într-o altă scrisoare: „N-am avut norocul să trăiesc în altă parte, în alt mediu... Fiind naiv, credul, timid, nehotărât în puterile mele, am rămas, din păcate, în mijlocul unor descreierați și mi-am pierdut și ultimul talent ce-l aveam.

Partea a II-a vezi „Limba Română" (Chișinău), nr. 2-3 (256-257), 2020, p. 140-147.

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

M-a dezorientat critica din 1946 și critica din 1959. Acum ce să fac? Cum să-mi recuperez timpul pierdut?" (Meniuc 2010: 364). Din aceste mărturii reiese clar de ce scriitorii basarabeni recurgeau la autocenzură în perioada regimului comunist: diferite forme de brutalitate represivă și teroare ideologică au marcat viața și creația artistică a scriitorilor, impunând tăcerea și conformismul. În aceste condiții scriitorii recurg la aluzia în subtext, uneori la imagini criptate, alteori fiind aplicate scheme clasice de diversiune, precum ironia, parodia etc. Între aspectele trecute sub tăcere în perioada regimului sovietic un loc aparte îl ocupă reflecția asupra istoriei, care în peisajul literar pruto-nistrean are un itinerar alambicat, aidoma celui al Basarabiei.

Tinzând să depășească istoria oficială, autorii vor construi o alta, aceea a *marginalilor*. În felul acesta de gândire marginile corespund în același timp cu reprezentarea personajelor marginale. Precizăm că noțiunea de „marginalitate", conform DEX-ului, înseamnă „caracter marginal, situație a cuiva aflat la frontiera a două grupe umane distincte". Trebuie spus că, în general, „marginalitate" „marginal" și „mărginaș" sunt noțiuni cu sensuri foarte vaste. Foarte răspândită, noțiunea de „marginalitate" este și foarte relativă. Ea se poate referi la un grup instituționalizat, la o epocă, la un anumit loc. Prin urmare, și conținutul noțiunii respective poate varia în funcție de epoca și de spațiul la care se referă. În general însă, ea indică asupra unei anumite limite și asupra raportării față de un centru, marginalității atribuindu-i-se un rol secundar. Este și motivul pentru care scriitorii vor explora acest spațiu, conturându-se ca un loc singular de întâlnire dintre literatură și marginalitate. În diferite timpuri acest tip de singularitate va fi explorat în mod diferit.

Un astfel de caz de singularitate se proiectează, în complexitatea construcției referențiale a spațiului marginalității, din perspectiva creației lui Dumitru Matcovschi, de exemplu, la care *marginea* apare oarecum „îmblânzită", dezmierdată fiind *„mărgioara"*. Această formă a cuvântului, nevinovată la prima vedere, întâlnită și în folclor (Ex.: „La Nistru, la mărgioară/ S-au strâns frații grămăjoară..."), conține sensuri adânci, care vin dinspre dorința poetului de „a îmbuna" destinul vitreg de secole al basarabeanului. S-a spus pe drept cuvânt că versurile lui Dumitru Matcovschi sunt impregnate de urmele creației orale, lucru care este evident. Explicația vine, mai întâi de toate, pe filiera destinului de *poeta vates*, asumat de majoritatea

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

scriitorilor șaizeciști: promovarea cauzei poporului a consolidat spiritul de solidaritate, mai proeminent în cazul acestei generații.

Născut pe malul Nistrului, Dumitru Matcovschi își va simți soarta strâns legată de acest râu. [Dumitru Matcovschi (n. 20 octombrie 1939, satul Vadul-Rașcov, județul Soroca, în prezent raionul Șoldănești – d. 26 iunie 2013, Chișinău), poet, prozator, publicist și dramaturg, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei. Cel de-al doilea copil al țăranilor înstăriți Leonte și Eudochia. După studiile primare și secundare, în anul 1956, Dumitru Matcovschi devine student la Institutul Pedagogic „Ion Creangă" din Chișinău, Facultatea Istorie și Filologie. Ultimul an de studiu (1960-1961) îl face la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău din cauza fuzionării acestor două instituții. Și-a început activitatea în calitate de redactor în 1963, la ziarul „Moldova socialistă". Debutează editorial în același an cu cartea de versuri *Macii în rouă*. Între anii 1966 și 1970 a fost redactor-șef adjunct la săptămânalul „Cultura", funcție pe care este forțat s-o părăsească din motive ideologice. În 1969 publică volumul de versuri *Descântece de alb și negru*, interzis de cenzura sovietică imediat după apariție, fiind considerat subversiv. Cartea, în varianta inițială, nu a mai văzut lumina tiparului. Între 1987 și 1988 este redactor-șef al revistei „Nistru" (redenumită în „Basarabia" în 1988). Dumitru Matcovschi a publicat mai bine de 50 de volume de poezie, proză și piese de teatru și este recunoscut drept un simbol al mișcării de renaștere națională din Basarabia. Creațiile sale au fost traduse în rusă și lituaniană. A publicat volumele de poezie: *Melodica* (1971), *Grâul* (1974), *Axa* (1977), *Patria, poetul și balada* (1981), *Tu, dragostea mea* (1987), *Soarele cel mare* (1990), *Imne și blesteme* (1991), *Val* (1998), *Crucea* (1999), *Veșnica toamnă* (2001), *Pasărea nopții pe casă* (2003); de proză: *Duda* (1973), *Bătuta* (1975), *Toamna porumbeilor albi* (1979), *Focul din vatră* (1982). Este autorul mai multor piese de teatru, între care: *Președintele, Cântec de leagăn pentru bunici, Piesă pentru un teatru provincial, Pomul vieții, Abecedarul, Ion Vodă cel Viteaz, Sperietoare, Tata, Troița, Bastarzii.* În 2003 a publicat volumul *Teatru*. Multe din versurile sale au fost transpuse pe note de compozitori basarabeni și s-au bucurat de succes la public.]

Cântecul său este bătrân ca apa Nistrului: „Și-am crescut un biet stejar/ lângă-o apa de hotar,/ și-am trecut din mâini în mâini/ de-am

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

slujit pe mulți stăpâni./ Am slujit stăpân bogat / mi-a fost slujba chin curat./ Am slujit stăpân străin/ și slujba mi-a fost pelin./ Cel bogat că e bogat/ ramurile mi-a tăiat,/ mi le-a rupt, mi le-a ciuntit,/ vergi din ele-a pregătit./ Cel străin, că e străin,/ m-a săpat la rădăcini/ și cum m-a săpat, mi-a spus/ că n-o să mai cresc în sus./ Noroc că mă știu stejar/ și-am crescut din mine iar,/ alte rădăcini am prins,/ ramuri dese am întins" (*Cântec bătrânesc*).

„Apa de hotar" potențează nevoia de regenerare a protagonistului, iar conștiința dezrădăcinării îi provoacă îndârjirea de a renaște din cenușă, asemenea păsării Phoenix. Un alt simbol din preajma apei dătătoare de viață e *piatra*: „Toate pietrele țărânii/ Le-a săpat cu osul mâinii", scrie autorul. Sau, în altă parte: „Inima ta, inima mea bate în piatră,/ Piatra-i de prag, pragu-i de dor, doru-i de vatră". *Casa părintească* a lui Dumitru Matcovschi are „pragul tare de piatră".

Piatra, desemnând tăria, rezistența în fața destinului ingrat, este exploatată și de către poetul transnistrean Anatol Codru, autorul *Pietrei de citire*. Ceea ce îl diferențiază pe Dumitru Matcovschi este faptul că *piatra* la el face parte dintr-un registru liric foarte amplu și variat, de la tăria, duritatea pietrei la gingășia florii, *a florii de grai, graiul de plai, plaiul de soare.* Cântecul bărbat al lui Dumitru Matcovschi se constituie din elemente desprinse dintr-o geografie fizică, pe care autorul o convertește în una spirituală, din care face parte *codrul de tei, cu poienile, cărările și înserările juvenile, cu luna – un crin, calul îmblânzit cu jăratic, ramul de fag,* dar și imagini precum cea a pământului, *rănit barbar*, sau a Nistrului *clocotind în bătăliile* ce s-au dat pe aceste locuri în cel de al Doilea Război Mondial. Prin versuri scrise în ritm popular, cadențat, autorul recuperează cumva universul imagistic al omului simplu, acesta fiind, de fapt, protagonistul istoriei adevărate, la care se referă poetul, o istorie pe care o vrea scrisă altfel: din perspectiva celui care a trăit-o din pruncie, căci poetul face parte dintr-o generație de scriitori basarabeni care s-au supranumit „copiii anilor treizeci". Pe seama acestora au revenit pagini de istorie dramatică, răstălmăcită ulterior în manualele școlare. Suferința din poezia lui Dumitru Matcovschi este îngemănată cu cea a poporului sau, mai exact spus, este expresia suferinței basarabeanului aflat în zona limitrofă a românității. Anume acest mesaj îl transmit versurile lui Dumitru Matcovschi ca, de altfel, și ale altor

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

poeți din aceeași generație: Ion Vatamanu, Gheorghe Vodă, Vladimir Beșleagă, Serafim Saka, Grigore Vieru. Prezența marginalizatului *cu suflet bun*, a obiditului completează, în poezia lui Dumitru Matcovschi, o topografie legată de *mărgioara* amplasată în zona Nistrului, care traduce aspecte precum suferința și revoltă celui nedreptățit: „Vai de pomul care crește/ la margine de livadă:/ și de freamăt, și de roadă.// Vai și de copacul care/ crește-n marginea pădurii/ zi și noapte-l amenință/ plumbul rece al securii.// Of, că marginile-s grele,/ Vai de omul ce trăiește/ la o margine de țară.// Grea securea. Ca securea./ Cade, taie. Bietul, omul!/ Tot venitul de aiurea/ stăpânește, vede Domnul" *(Mărgioară)*.

Dincolo de aceste accente dramatice, trebuie spus că a existat o competiție frumoasă a scriitorilor noștri în modul lor de a-și pune în valoare locul de baștină, satul natal, casa părintească. Să mai amintim aici că de la o altă margine, cea de pe Prut, și Grigore Vieru își evoca magistral „alba lui căsuță curată ca un ou", cu tristețea fiului rătăcitor, imaginea „casei văduve și triste de pe margine de Prut" fiind emblematică pentru Basarabia: „Tu mă iartă, o, mă iartă,/ Casa mea de humă, tu,/ Despre toate-am scris pe lume,/ Numai despre tine nu.// Să-ți trag radio și lumină/ Ți-am făgăduit cândva/ Și că fi-vom împreună/ Pieptul meu cât va sufla.// Dar prin alte case, iată,/ Eu lumina o presor,/ Alte case mă ascultă/ Când vorbesc la difuzor.// Ți-am luat-o și pe mama/ Și-ați rămas acuma, ia,/ Vai, nici tu în rând cu lumea/ Și nici orășeancă ea.// Las' că vin eu cu bătrâna/ Și nepotul o să-l iau,/ Care pe neprins de veste/ Speria-va-ți bezna: „Hau!// Și vei râde cu băiatul/ Ca doi prunci prea mititei,/ Și vei plânge cu bătrâna/ De dor, ca două femei.// Și vei tace lung cu mine/ Cu văz tulbur și durut,/ Casa văduvă și tristă,/ De pe margine de Prut" (*Casa mea*).

Într-un spirit laconic, gnomic, aparent jucăuș, care îl caracterizează, Vasile Romanciuc, la rândul său, scrie cea mai scurtă poezie dedicată Prutului, utilizând doar trei cuvinte, alcătuite fiecare din aceleași patru litere, care se conțin în cuvântul „Prut". O poezie ca un joc de cuvinte pentru copii, ori ca o frământare de limbă, întruchipează elocvent destinul românilor basarabeni frământat de o istorie vitregă. Iată această poezie: „Prut, Trup, Rupt". Este, de fapt, o poezie născută din multă suferință, tăcere, așteptare, răbdare și aspirație la dreptate. Laconismul verbal în acest

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

caz, precum și al altor autori (Dumitru Matcovschi, Grigore Vieru, Liviu Damian, Ion Vatamanu, Gheorghe Vodă) vorbește despre o stare sufletească aflată sub semnul marginalizării, traiectoria literară a personajelor marginalizate de-a lungul timpului incluzând și figuri precum cea a lui Don Quijote. Dumitru Matcovschi va scrie: „Mă bat ca Don Quijote/ cu morile de vânt/ și râd ai mei, ai casei/ de gândul meu din gând" (*Așa-i la moldoveni*, 1986), iar Theodor Codreanu îl va caracteriza astfel: „Acestui insolit și îndurerat Don Quijote, părăsit de scutier, având la dispoziție doar arma cuvântului, destinul i-a dat ca Dulcinee pe cea mai frumoasă femeie din lume: BASARABIA" (Matcovschi 2011:7). În creația lui Liviu Damian este prezentă figura *ascetului* și a *Nebunului din a douăsprezecea noapte*. Protagonistul din creația acestui poet traversează stări ale unui ins expulzat din comunitate, incitând la revoltă: „Iar uneori mă simt cuprins de ciumă./ Feriți-vă din cale, oameni buni,/ N-am grai și nu mai văd minuni,/ Nu știu de unde-s, din ce hună" (*Flagel*). De remarcat faptul că figura marginalizatului este recuperată de societate pentru a-și face autocritica, prin Bufonul sau Nebunul, altădată având dreptul de a spune lucruri șocante, de a deconspira tabuuri. Scriitorul de azi, de părerea căruia se ține totuși cont, l-a moștenit, într-un anumit fel, pe acest personaj, căci funcția mânuitorului de condei este de a repune în discuție certitudinile noastre. Or, lucrul acesta poate fi efectuat prin intermediul personajului reprezentând marginea și care are o opinie diferită. Interesul pentru subiecte ce întruchipează o zonă „marginală" sau „marginalizată" a unor inși care nu se lasă înregimentați într-un anumit sistem de gândire impus, interesul pentru funcția lor narativă sau pentru discursul lor este în măsură să permită degajarea unor reflecții cu privire la anumite fenomene complexe care țin de civilizația actuală. Atragerea atenției asupra marginalității se poate constitui într-un demers care să bulverseze liniaritatea percepției, deoarece intrarea în scenă a protagoniștilor din această sferă e capabilă să tulbure și să dea un nou imbold căutărilor salutare în acest sens. A concepe marginalitatea ca pe un instrument de reflecție implică, de asemenea, întrebarea în ce măsură diverse aspecte ale marginalității reflectă o societate în proces de transformare. Iată de ce imaginea marginalității dintr-o perspectivă socio-istorică postsovietică, caracteristică pentru narațiunea romanescă din peisajul literar pruto-nistrean recent, atrage atenția asupra sa, accentul fiind pus pe cunoașterea figurii marginale și pe manifestările ei.

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

De menționat că orientarea spre o tematică ce ține de istoria recentă, de perioada postcomunistă sau de subiecte care în perioada sovietică erau tabu îi preocupă pe autori care vin din domeniul ziaristicii. Unul dintre aceștia este și Alexandru Șchendrea, care în romanul său *Satul de graniță* (Chișinău, 2014) developează imaginea românului basarabean prins în mrejele graniței de pe Prut. Perspectiva asupra lumii autentice a basarabeanului este realizată cu mijloacele unei scrieturi jurnalistice, care pretinde la o valoare quasi testimonială, fiind obligată să dea sens printr-un punct de vedere exprimat explicit. Personajele din categoria marginalizaților narează propria lor istorie, destinul individual al celor care au fost martori ai complexității istoriei, contribuind la reconstituirea ei și intrând în rezonanță cu ea. Anume așa se întâmplă în romanul lui Alexandru Șchendrea, precum și în romanul *Un strigăt pe Nistru* (Chișinău, 2019) de Gheorghe Budeanu. Ambii autori au participat în războiul din 1992 de pe Nistru. Abordarea literară a marginalității în aceste două romane acoperă aspecte temporale diferite. În romanul său *Satul de graniță*, pentru care, în 2014, a obținut Premiul „Alexandru Sihleanu", în cadrul Festivalului Internațional de creație literară „Titel Constantinescu", organizat în orașele Râmnicu Sărat (România) și Edineț (Republica Moldova), Alexandru Șchendrea [S-a născut la 27 mai 1956 în satul Medeleni, raionul Ungheni. În 1979, a absolvit Universitatea de Stat din Moldova, specialitatea jurnalistică, după care a fost angajat la cotidianul „Moldova Socialistă". Mai târziu a fost redactor-șef adjunct la săptămânalul „Vocea poporului", ultimul său loc de muncă fiind în cadrul aparatului Confederației Naționale a Sindicatelor din Moldova. S-a stins din viață în anul 2015], ne prezintă viața dintr-un sat de graniță din Basarabia de până și de după venirea sovieticilor, trăirile și dramele locuitorilor satului de baștină al autorului, Medeleni, în contextul relațiilor dintre localnici și soldații de la pichetul de grăniceri din sat. Este o scriere care surprinde meandrele sufletului basarabean traumat de întâmplări care nu au depins de el, elocventă, în acest sens fiind soarta Varvarei, soția lui Mircea Stancu, cu care acesta s-a căsătorit din dragoste. Varvara, care în urma unei traume psihologice, cauzată de comportamentul bestial al grănicerilor sovietici, în timp ce ea își apăra soțul agresat feroce de către aceștia, va rămâne cu un handicap mental pentru toată viața. Autorul stabilește un anumit cronotop, cu alte cuvinte, își alege timpul și spațiul acțiunilor care se petrec în roman. Petruț, fiul celor doi protagoniști, Mircea Stan-

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

cu și Varvara, afirmă la un moment dat despre satul lor: „Satul acesta al nostru e ca o închisoare. Din toate trei părțile este împrejmuit numai cu sârmă ghimpată...” Și mai apoi adaogă, făcând trimitere la spusele altui personaj din roman: „...Nu numai satul nostru, dar toată țara asta (se are în vedere fosta Uniune Sovietică – *n.n., A.B.*) este împrejmuită cu sârmă ghimpată și e ca o pușcărie”. Astfel sensul, identitatea protagoniștilor, circumstanțele percepției și modul lor de a acționa reies de aici, urmând o traiectorie determinată și dezvoltată într-o interdependență mutual legată de împrejurările date. Construind acest univers ficțional, autorul se situează și îl situează și pe cititor într-o anumită epocă literară și istorică. Cronotopul din romanul lui Alexandru Șchendrea, corelația creată de autor între un anumit spațiu și un anumit timp, intervine în mentalitatea cititorului spre a-l orienta spre un alt tip de percepție a realităților din Basarabia postbelică. Construcția labirintică a psihologiei personajului include culoarea locală a modului de a fi și de a se exprima, particularitățile societății în care trăiesc și acționează protagoniștii, mentalitatea etnopsihologică pe care o reprezintă actanții din roman, mentalitate marcată de istoria care s-a așternut peste „geografia” lor, inclusiv peste cea spirituală: „Se spune că Medelenii din stânga și Medelenii din dreapta Prutului sunt două așezări cu același toponim și care de peste două veacuri sunt despărțite de frontieră, iar până nu demult și de gardul de sârmă ghimpată pus de-a lungul bătrânului râu. Se mai zice că tare demult ar fi existat un singur sat Medeleni. A fost așa sau nu este greu de spus, deoarece, din păcate, istoria acestor două localități este prea puțin cunoscută, iar multe documente, inclusiv cărți domnești prețioase, au fost arse de turci și tătari în timpul invaziilor acestora sau nimicite în războiul al doilea mondial. Un lucru este cert: dacă a fost așa, acum cea mai mare parte a satului Medeleni se află în Republica Moldova, deși Medelenii din dreapta Prutului au devenit mai cunoscuți prin romanul cu același titlu al scriitorului Ionel Teodoreanu, dar și prin vestita biserică cu toacă și frumosul conac al familiei acestuia”. Evocarea istoriei localității de baștină e construită traversând motivul *trecerii peste:* scriitura devine podul dintre două maluri ale aceluiași râu, marginea fiind astfel anihilată.

În general, discursul personajului marginal se constituie ca rezultat al efectului neglijării totale care provoacă șocul propice reflecțiilor. În acest sens putem evoca romanul *Strigăt pe Nistru*, în care Gheorghe Budeanu [n. 5.01.1954, Dolna, Nisporeni. A absolvit Facultatea de Zi-

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

aristică a Universității de Stat din Chișinău (1980). A activat la mai multe publicații, între care: „Tinerimea Moldovei”, „Literatura și arta”, „Țara”, „Flux”, în prezent fiind încadrat în redacția revistei „Natura”. A fost redactor-șef la revista „Timpul”. Volume de publicistică: *Transnistria în flăcări*, reportaje de pe front, 1993; *Vai, sărmana turturică...* (monografie despre interpreta Maria Drăgan), 1999; *33 la Masa Tăcerii*, 2010; *Portrete pe muchie de secol*, 2013] face portretul lui Radu Păduraru, combatant în războiul de pe Nistru, prins de separatiștii transnistreni, schingiuit, răstignit și lăsat pe apele Nistrului să moară. „Pescuit”, ca printr-o minune, de un bătrân, Radu este dus în taină la mănăstirea Noul Neamț, aflată în preajmă, unde este readus la viață.

Nistru, o apă care, la fel ca toate apele, tăinuind misterele vieții și ale morții, este râul al cărui nume se află frecvent pe buzele noastre. Cu toate acestea există o tăcere de durată în ceea ce privește unele aspecte legate de rolul bătrânului fluviu în destinul românilor și în special al românilor basarabeni. S-ar părea că lucrurile sunt clare, însă există o zonă mai mult sau mai puțin ocultată legată de Nistru. O situație ca aceasta, a unui conflict de durată în istorie, a fost transformată de către Gheorghe Budeanu în subiect de roman, aici întretăindu-se, în mod evident, mai multe linii de subiect. Romanul propriu-zis e conceput din câteva părți. În prima dintre acestea, protagoniștii Radu Păduraru și Krasarm Kalinin se află în armata sovietică localizată în Germania, unde se cunosc și unde se declanșează un prim conflict între ei, ca mai apoi, în cel de al doilea moment, în care este vorba despre războiul de pe Nistru, viața să-i pună din nou față-n față, Radu fiind voluntar înrolat în armată pentru apărarea integrității Republicii Moldova, iar Krasarm fiind angajat mercenar în armata rusă de ocupație, care a și declanșat războiul. În cea de a treia parte are loc o altă întâlnire neașteptată dintre cei doi, de astă dată în regiunea Donbas, Ucraina, separatiștii proruși, între care e și Krasarm, luptând împotriva ucrainenilor. Cealaltă linie de subiect axată pe povestea celor doi îndrăgostiți, Radu și Ecaterina (care în diferite ipostaze ale vieții poartă variante ale numelui său: Catea, Ecaterina, Catinca), este și ea structurată în câteva episoade: mai întâi cei doi se cunosc la Tiraspol, unde vin pentru a-și continua studiile, apoi, după ce un timp îndelungat nu mai știu nimic unul despre altul, are loc întâlnirea lor, pusă la cale de același Krasarm, urmărind un scop mișelesc, în condițiile tragice

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

ale conflictului de pe Nistru. În cele din urmă, viața le oferă celor doi îndrăgostiți de altădată șansa unei reîntâlniri, într-un spațiu mirific din munții Făgărași, unde soarta îl poartă pe Radu, care, după o lungă perioadă de aflare printre călugării de la Noul Neamț, va dori să cunoască lăcașul sfânt de unde se trag originile mănăstirii de la Chițcani, salvatoarea protagonistului. Autorul tratează diverse aspecte legate de istoria Mănăstirii Noul Neamț, de conflicte cu o gamă extinsă: cel dintre ruși și moldoveni, dintre ruși și ucraineni, dar și dintre moldoveni și ucraineni, un conflict nedevelopat până la capăt fiind cel dintre combatanți și conducerea de la Chișinău, care îi lasă pe aceștia, ca pe niște marginalizați ai sorții, să lupte cu trupe militare înarmate până în dinți. În acest roman autorul ne transpune în atmosfera încordată a războiului, care e relatată cu lux de amănunte, la modul cât se poate de realist. Romanul *Un strigăt pe Nistru* e traversat de sentimente de patriotism, curaj, dar și de sentimentul primejdiei, al vacuității și al frustrării. Este pusă în valoare vocea enunțătorului acestor „materiale". Scene de groază, incredibile, desprinse din războiul de pe Nistru, sunt descrise de către autorul participant direct la evenimente. Ficțiunea, bineînțeles, este prezentă și ea într-o anumită măsură la această mișcare de întoarcere spre autentic: istoria celor două personaje, Radu Păduraru și Ecaterina, răstigniți de separatiști și lăsați pe apa Nistrului să-și piardă viețile, este întrețesută cu scene inventate, care însă nu contravin destinului real al celor doi protagoniști. Tonul scriiturii reiese din asumarea de către autor a anumitor angajamente, care demonstrează un fapt: mai multe scrieri artistice din peisajul literar pruto-nistrean actual promovează, mai mult sau mai puțin implicit, ideea că descrierea sau scriitura lumii efectuată de către martori oculari contribuie la regăsirea eului identitar autentic al românului basarabean. Este vorba, în acest caz, și de calitatea informativă a operei, dar, bineînțeles, și de autenticitatea la nivelul scrierii artistice. În acest context se impune și o nouă formă de re-legitimare a realului, compromis de atâtea ori în lucrări care au servit interesului ideologiei comuniste, promovând o imagine falsă a vieții.

Vladimir Beșleagă, poate unul dintre cei mai împătimiți scriitori, care au reflectat în timpurile sovietice zbuciumul transnistreanului, în romanul său *Zbor frânt* (inițial romanul se întitula *Țipătul lăstunului*, ulterior acesta fiind titlul dat unui volum de versuri, apărut în 2006), salutând

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)

cu entuziasm apariția romanului lui Gheorghe Budeanu, afirmă într-un cuvânt înainte la această lucrare: *„Un strigăt pe Nistru* este una din necesarele cărți ale acestor vremuri complicate, pe care le traversăm noi, tot neamul românesc, de la Nistru – la pădurile Făgărașului – între războiul de independență de ieri și o Reunire de mâine" (Budeanu 2019: 5). Răzbate dintre aceste rânduri sentimentul de recunoștință în fața mai tânărului său coleg, care l-a răzbunat.

Memoriile literare românești, aflate între ficțiune și realitate, sunt orientate să retraseze parcursul acelor ani dramatici, în care mai mulți combatanți și-au pierdut viața. Chiar dacă literatura de azi a moștenit, fără doar și poate, criza limbajului și a culturii, este remarcabil faptul că în ultimul timp istoria revine sub diverse forme, vizând agresiunile militare relativ recente de pe Nistru sau refularea traumelor basarabenilor aflați la granița de pe Prut, după al Doilea Război Mondial. Evenimentele și întâmplările sunt văzute cu ochii celuilalt, absent în scrierea istoriei în perioada ocupației sovietice, angoasele scriitorului angajat într-un asemenea demers de developare a adevărului fiind transparente. Pe scurt, reconstruirea biografiei cognitive a autorilor presupune, fără doar și poate, o relație strânsă între scrierea artistică și locul proveniență a autorului. O astfel de „geografie literară" necesită o abordare renovată, fiind vorba de focalizarea din ce în ce mai evidentă pe autenticitatea lumii contemporane a lectorului. Oricare ar fi forma narațiunii, incluzând referințe și date concrete la evenimentele descrise, peisaje și locuri, personajele din categoria marginalizaților sunt, în cazurile la care ne-am referit mai sus, purtătorii unui mesaj de revoltă tragică, uneori ironică împotriva societății sau a istoriei nedrepte cu ei.

Referințe bibliografice

Meniuc 2010 = George Meniuc, *Pagini de corespondență*, Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii Elena Țau, Chișinău, Grafema Libris, 2010.

Budeanu 2019 = Gheorghe Budeanu, *Un strigăt pe Nistru,* Prefață Vladimir Beșleagă, Chișinău, Tipografia Centrală, 2019.

Matcovschi 2011 = Dumitru Matcovschi, *Amarele Confesiuni*, Prefață Theodor Codreanu, Chișinău, Princeps Magna, 2011.

BDD-A31167 © 2020 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:02:02 UTC)